

References

1. Bagrova, E. (2014). Reflections on the synthesis of genres in the Sonata for Oboe and Piano by Francis Poulenc. *Uchenye zapiski RAM im. Gnesinykh*, 4 (11), 36-45 [in Russian].
2. Bakun, M. I. (2013). The interpretation of sacred music genres in the work of Francis Poulenc. Extended abstract of candidate's thesis. St. Petersburg: N. A. Rimsky-Korsakov Saint Petersburg State Conservatory [in Russian].
3. Galochkina, I. V. (1989). Poulenc's sonatas for wind instruments and piano in the class of chamber ensemble: methodical recommendations. N. I. Kopysova (Ed.). Minsk: Belarusian State Conservatory named after A. V. Lunacharsky [in Russian].
4. Zhukova, O. A. (2009). Francis Poulenc's piano work in the context of French clavier traditions. Candidate's thesis. Kyiv: Nat. mus. academy of Ukraine named after P. I. Tchaikovsky [in Ukrainian].
5. Medvedeva, I. (1969). Francis Poulenc. Moscow: Sovetskiy Kompozitor [in Russian].
6. Prokofiev, S. (2002). *Diary 1907 – 1933 (Part 2)*. Paris: sprkfv [in Russian].
7. Tolstykh, N. P. (1997). Chamber ensemble music of the XX century in the course of the piano: Francis Poulenc. *Aubade; Sonata for Oboe and Piano. Course of the piano in the system of music education: Sbornik trudov RAM im. Gnesinykh*, 114-127 [in Russian].
8. Eco, U. (2002). *Six walks in the fictional woods*. (A. Glebovskaia, Trans). St. Petersburg: Simpozium [in Russian].
9. Eco, U. (2007). *The role of the reader: explorations in the semiotics of texts*. (S. D. Serebryanyy, Trans). St. Petersburg: Simpozium [in Russian].
10. Bernac, P. (1978). *Francis Poulenc and his melodies*. Paris: Buchet-Chastel [in French].
11. Hell, H. (1978). *Francis Poulenc, the french musician*. Paris: Fayard [in French].
12. Lacombe, H. (2013). *Francis Poulenc*. Paris: Fayard [in French].
13. Poulenc, F. (1994). *Correspondence 1910-1963*. M. Chimènes (Ed.). Paris: Fayard [in French].
14. Poulenc, F. (2011). *I write what sings to me: Texts and interviews gathered, presented and annotated by Nicolas Southon*. Paris: Fayard [in French].
15. Schmidt, C. B. (2001). *Entrancing Muse: A Documented Biography of Francis Poulenc*. London: Pendragon Pr [in English].
16. Schonberg, H. C. (1963). *Music: A Tribute to Francis Poulenc*. *The New York Times*, 11 April, 29 [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.02.2016 р.

УДК 398.54

Понікаровська Наталія Андріївна,
аспірантка кафедри культурології
та медіа-комунікацій Харківської
державної академії культури
natapinta@gmail.com

ПОШИРЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ УЯВЛЕНЬ ПРО КАТЕГОРІЮ ЗАЛОЖНИХ

Мета роботи. Дослідження пов'язане із розглядом хрещення Київської Русі та поступового поширення християнства як чинника трансформації уявлень про категорію заложних. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні історико-культурологічного підходу, що уможливив розгляд означених уявлень у якості елемента системи традиційної культури у різні історичні періоди (дохристиянську та християнську добу); діяльнісного підходу, що уможливив звернення до категорії предметної діяльності людини, а саме міфопоетичного тексту й поховальної та поминальної традиційної обрядовості. **Наукова новизна** роботи полягає у визначенні хрещення Київської Русі й поступового поширення християнства як першого чинника трансформації уявлень про категорію заложних. У XI–XIX ст. завдяки процесам християнізації здійснюється перехід від безпеліційного суспільного остракізму й утилізації тіла через його викидання в пустельні місця й болота до колективного поховання заложних без відспівування в неосвяченій землі (скудельницях) з подобою громадської панахиди. **Висновки.** Поширення християнства нами розглядається як перший з факторів трансформації народних уявлень про категорію заложних, основним важелем якої виступає зміна картини світу. Змінюється статус та значення даних уявлень: якщо в дохристиянську добу вони органічно входять до шару танатичних уявлень, постають у якості функціонуючої частини міфологічного знання і для носія міфологічної свідомості є реальністю, що проживається, то з поширенням християнства вони постають частиною синкретичних народних вірувань, перестають відрізнятися безкомпромісністю та безпеліційністю, поступово витісняються християнським віровченням. Складний перехід від міфологічного світогляду до християнської релігії певним чином демонструють українські фольклорні тексти, в яких представлено елементи обох світоглядних систем.

Ключові слова: заложні, трансформація, хрещення, скудельниці, "убогі дома", давньослов'янська культура, міфологія.

Поникаровская Наталия Андреевна, аспирантка кафедры культурологии и медиа-коммуникаций Харьковской государственной академии культуры

Распространение христианства как фактор трансформации представлений о категории заложных

Цель работы. Исследование связано с рассмотрением крещения Киевской Руси и постепенным распространением христианства как фактора трансформации представлений о категории заложных. **Методология** исследования заключается в использовании историко-культурологического подхода, позволившего рассмотреть данные представления в качестве элемента традиционной культуры в разные исторические периоды (дохристианский, христианский); деятельностного подхода, позволившего обратиться к категории предметной деятельности человека, а именно к мифопоэтическому тексту, погребальной и поминальной традиционной обрядовости. **Научная новизна** работы заключается в определении факта крещения Киевской Руси и постепенного распространения христианства как первого фактора трансформации представлений о категории заложных. В XX–XIX вв. ввиду процессов христианизации происходит переход от безапелляционного общественного ostracism и утилизации тела путем его выбрасывания в пустынные места и болота к коллективному захоронению без отпевания в неосвященной земле (скудельницах) с подобием общественной панихиды. **Выводы.** Распространение христианства нами рассматривается как первый фактор трансформации представлений о категории заложных, основой которого выступает смена картины мира. Изменяется статус и значение данных представлений: если в дохристианскую эпоху они органично входят в пласт танатических представлений, являются функционирующей частью мифологического знания и для носителя мифологического сознания являются переживаемой им реальностью, то с распространением христианства они существуют как часть синкретических народных верований, перестают отличаться бескомпромиссностью и безапелляционностью, постепенно вытесняются христианским верованием. Сложный переход от мифологического мировоззрения к христианской религии определенным образом демонстрируют украинские фольклорные тексты, в которых представлены элементы обеих мировоззренческих систем.

Ключевые слова: заложные, трансформация, крещение, скудельницы, "убогие дома", древнеславянская культура, мифология.

Ponikarovska Nataliia, Kharkiv State Academy of Culture, Post-graduate of the Department of Cultural Studies and Media-Communications

Spread of Christianity as a Factor of Transformation of the Zalozhny Category Idea

The purpose of the research is to study Baptism of Kievan Rus' and the gradual spread of Christianity as a factor of transformation of popular views on the "zalozhny" dead. **The methodology** of this research is based on the historical-cultural approach, which allows to consider the mentioned above views as an element of traditional culture system taking place in various historical periods (pre-Christian and Christian eras); the activity approach, which allows to review the category of human substantive work, specifically mythopoetic texts as well as funeral and memorial traditions. **The scientific novelty** of this work lies in definition of Baptism of Kievan Rus' and gradual spread of Christianity as the first factor of transformation of views on the "zalozhny" dead category. During XI-XIX centuries as a result of Christianization process we can see a transition from peremptory social ostracism and utilization of dead bodies by throwing them out to wastelands and marshlands to a collective burial of "zalozhny" dead in unhallowed lands ("skoudelnytsya") without burial service, but with some kind of a public dirge. **Conclusions.** We consider the spread of Christianity on the territory of Kievan Rus' as the overriding factor among those which caused transformation of folk views on the "zalozhny" category of dead, with change of worldview as a main lever for this transformation. The status and meaning of these views were modified: while they had been a natural part of thanatic views in pre-Christian period and had served as a live and functioning part of a mythological knowledge, as well as a living reality for a mythological consciousness carrier, with the spread of Christianity they existed as a part of syncretic popular beliefs, stopped being intransigent and peremptory, and were gradually displaced by the Christian teaching. A complex transition from the mythological worldview to the Christian religion is represented in Ukrainian folklore texts, which share elements of both worldview systems at the same time.

Key words: the zalozhny, transformation, baptism, "skoudelnytsya", deep pits, miserable houses, culture of Ancient Slavs, mythology.

Актуальність теми дослідження. Цілеспрямоване вивчення категорії заложних починається у XX ст. з публікації у 1916 р. фундаментальної праці видатного етнографа Д. Зеленіна "Очерки русской мифологии. Умершие не своей смертью и русалки" [6]. Автор відмічає диференційоване сприйняття народною думкою померлих "своею" (пращури) і "не своею" смертю, і для другої категорії пропонує новий термін – "заложні". На основі аналізу фольклорних джерел і поховально-поминальної обрядовості дослідник декларує новий концепт щодо походження персонажів слов'янської міфології і демонології від померлих передчасною, раптовою, насильницькою смертю та робить ряд важливих висновків щодо їх побутування.

Концепт Д. Зеленіна значно вплинув на подальші розвідки щодо цієї проблематики та був використаний в якості відправної точки такими відомими вченими, як В. Білий [3], Л. Виноградова [4], О. Седакова [9], С. Толста [11]; питання регіональних особливостей зазначених уявлень на фольклорному

матеріалі Бойківщини вивчає Н. Левкович [8]; фактори трансформації уявлень про заложних в Білорусі кінця ХХ початку ХХІ ст. досліджує В. Овсейчик [1]. Але на сучасному етапі дослідження проблематики категорії заложних актуальності набуває її багатоаспектне культурологічне вивчення, зокрема визначення факторів трансформації зазначених уявлень в процесі їх розвитку, що і обумовлюють мету цієї роботи.

Мета дослідження – розглянути поширення християнства як чинника трансформації уявлень про категорію заложних.

Виклад основного матеріалу. Уявлення про категорію заложних виникають у дохристиянський період давньослов'янської історії, входять до шару танатичних уявлень і актуалізуються через міфологічне знання про закономірність і обумовленість земного та посмертного буття людини. Вирішальним фактором у відношенні до померлого був характер його смерті, який конкретизується у розділенні на "свою" і "не свою" смерть. У випадку "своєї", тобто природної смерті у похилому віці, до померлих відносилися з великою повагою і благоговінням, кілька раз на рік "запрошували", поминали як у календарні свята, так і в спеціально встановлені для цього дні. Такі померлі набували статусу "чистих предків" і за народними уявленнями возз'єднувалися з власним родом, тобто всіма попередніми поколіннями родини.

Друга категорія покійників – заложні, тобто люди, що померли раптовою або насильницькою смертю, відьми, чаклуни, ті, що зникли безвісти, народжені мертвими, приспані або прокляті батьками діти, порушники табу на надмірну сімейну і подружню тугу, покутники, самогубці тощо. Такі покійники вважалися "нечистими", шкідливими, небезпечними, і як наслідок, недостойними поваги та поминання. За народними уявленнями, внаслідок того, що вони не прожили відпущений їм при народженні вік, тобто певний строк життя, і не набули своєї долі, тобто не виконали свого життєвого призначення, логічний для чистих предків перехід до наступного стану буття ними не здійснюється, вони "застрягають" у світі живих, переходять у розпорядження до "нечистої сили" або перетворюються на демонічну істоту (вихор, русалку, кікімору, злобливого духа тощо).

Єдиної назви для даної категорії покійників ані українська, ані інші слов'янські мови не мають: "Народ взагалі уникає давати точні і ясні імена небезпечним істотам [...] Іноді таких покійників народ називає словом мертвяк, тобто зневажливою назвою мерця" [6, 41]. Назву "заложні" Д. Зеленін запозичує у народу що проживає на В'ятці, а її зміст розкриває через спосіб поховання таких померлих, який межує з повною його відсутністю: заложних не ховали в землю або будь-яким іншим чином, їх тіла викидали на пустощі, у яри, болота, густі буреломні зарослі, а тіло закладали гіллям та камінням. Табу на поховання тіла заложного у землі було пов'язано з побоюваннями опоганити землю нечистим тілом, також їх не ховали на кладовищах.

Треба відмітити, що передчасна, випадкова, насильницька смерть, смерть у ворожому просторі (в дорозі, в лісі, тобто поза межами культурного простору) не передбачають наявності у людини шансу прийняти рішення або якимсь чином вплинути на цей факт, проте, пом'якшуючою обставиною це не вважається. У даному випадку ми маємо справу з такою характеристикою міфу, як безкомпромісність, відсутність місця для поступок і рефлексії – якщо культурний порядок порушено, це логічним чином тягне за собою застосування санкції, яку, в даному випадку, можна узагальнити в понятті суспільного остракізму.

Поширення християнства, хоча цей процес і був вельми розтягнутий у часі, ознаменувало собою зміну картини світу: від міфологічної до релігійної, що спричинило суттєві зміни у народному світосприйнятті. На зміну моделі світу, що уособлювалась в образі Світового Дерева, приходять модель з нерухомою землею в центрі, навкруги якої обертається сонце і зорі, змінюється уявлення про час – від міфологічного циклічного до лінійного.

Уявлення про заложних, окрім певних світоглядних засад, від зворотнього демонструють певні морально-етичні основи. З поширенням християнства ці основи, по суті, не були замінені на інші, але вони отримали нову форму – форму християнських заповідей: так шанобливе ставлення до батьків і всього роду знайшло своє відображення у заповіді: "Шануй свого батька та матір свою" [Вихід 20:12]; від скоєння злочину тепер мусив зупинити не острах набути долі заложного, а саме покутника, а такі заповіді, як "Не вбивай" [Вихід 20:13], "Не кради" [Вихід 20:15], "Не свідкуй неправдиво на свого ближнього" [Вихід 20:16].

У Священному Писанні є строки, що забороняють чаклунство і ворожіння: "Не будете ворожити, і не будете чарувати!" [Левіт 19:26], "Ворожку не залишай живою" [Вихід 22:18], самогубство: "Терпеливістю вашою душі свої ви здобудете" [Луки 21:19], надмірну тугу по померлим: "Я не хочу залишити вас, брати, в незнанні про покійних, щоб ви не сумували, як інші, що не мають надії. Бо, якщо ми віруємо, що Ісус помер і воскрес, так і покійних через Ісуса приведе Бог із Ним" [До Солунян 4:13 – 14]. Християнські догмати дещо згладжують напругу між опозиціями своя / не своя смерть: "Господь дав, Господь і взяв" [Іов 1:21].

Встановлення християнства як духовної домінанти природнім чином потягнуло за собою певні зміни у поховальній та поминальній обрядовості. Поширений обряд кремації з наступним насипанням кургану, або закопуванням праху у землю потроху замінюється християнським погребінням у землі: "В поті лица ти їстимеш хліб, доки не повернешся в землю, з якої ти взятий, бо ти є прах і до праху повернешся" [Книга Буття 3:19]. Служителі церкви намагались боротись з поганськими традиціями, в тому числі зі звичаєм викидання тіла заложного, що, вірогідно, сприяло встановлення традиції колективних поховань у скудельницях.

Скудельниці, або так звані убогі будинки, являли собою великі та глибокі ями, що іноді мали молитовні храми. В ці ями клали тіла та залишали їх не засипаними до сьомого четверга після Великодня. В цей день священники служили загальну панахиду, а люди приносили кутю та свічки. Після панахиди "заради Бога" засипали яму з тілами та викопували нову [6, 95].

Звернення до теми скудельниць зустрічаємо в роботах видатних істориків і етнографів, наприклад, скудельниці згадує Н. Костомаров: "Утоплеників і удавлеників не ховали на кладовищах; навпаки, існувало навіть вірування, що якщо де-небудь поховать потопельника або удавленника, то за це весь край осягає лихо; на цій підставі в старовину народ, приведений в хвилювання якимось нещастям, наприклад неврожаєм, вигрібав таких мерців з могили. Але взагалі їх ховали в убогому домі, якщо вони не були самогубці [...] В них ховали взагалі знедолених, які не вважалися достойними бути похованими на кладовищі. Так, і злодіїв і розбійників, страчених або померлих від ран, ховали в убогому домі без відспівування" [7, 114].

Традицію будувати скудельниці, що була відома з часів Київської Русі, описує М. Соловйов: "Звернемося до фізичних лих. Під 1230 роком літописець говорить про голод, який лютував у Росії, окрім Києва: в половині вересня мороз побив весь хліб в Новгородській області, і звідси почалося горе велике [...] Архієпископ Спиридон поставив скудельниці і приставив людину добру й смиренну, ім'ям Станіл, звозити до неї мерців на конях з усього міста" [10, 1219]. Тут мова йде про вимушеність через голод використання саме цього способу поховання, але цей приклад свідчить про те, що традиція будувати скудельниці була досить усталеною.

У першому томі своєї "Історії" до теми скудельниць звертається Є. Голубинський: "В старий, цілком імовірно, стародавній час у нас особливим чином ховали людей що померли нещасливими і раптовими смертями, – удавлеників, потопельників, тих що замерзли, взагалі самогубців та тих що померли до часу на дорогах і на полях. Їх не відспівували і не клали на кладовищах при церквах, а невідспіваних відвозили в так звані убогі дома, інакше – божедоми або божедомки та скудельниці, які знаходилися поза містами. Ці убогі дома були не чим іншим, як великими та глибокими ямами, іноді вони мали над собою "молитовні храми", попросту – сараї, або зовсім не мали. До цих ям клали і кидали тіла та залишали їх не засипаними до сьомого четверга після Великодня, або до Семика. В цей день посилали священників відспівати загальну панахиду, а чоловіки та жінки приходили "проводжати скудельниці", приносячи з собою до панахиди канон або кутю та свічки. Після панахиди чоловіки та жінки, що прийшли проводжати скудельниці, заради Бога засипали яму з тілами та викопували нову. Дивно, що з самогубцями змішувалися нещасливо або до часу померлі" [5, 396].

Єдиний вид заложних, щодо яких і народні уявлення і думка духовенства співпадали – це самогубці. Правило патріарха Московського Адриана від 26 грудня 1697 р. проголошувало: "А який чоловік обісється, або заріжеться, або, купаючись і вихваляючись і граючи, потоне, або вина оп'ється, або з гойдалки уб'ється, чи іншу якусь смерть сам над собою своїми руками учинить, або на розбої і на злодійстві якому убитий буде: і тих померлих тіл у церкви Божій не ховати і над ними відспівувати не веліти, а веліти їх класти в лісі або на полі, крім кладовища і убогих будинків" [6, 91].

Український етнограф В. Білий з приводу появи скудельниць припускає, що вони стали чимось на кшталт компромісного рішення: "Така боротьба між народною традицією та церковною практикою зрештою закінчилась компромісом: виробивсь звичай ховати таких мерців у "божедоми", "скудельницях", "убогих домах" [3, 83]. Пізніше скудельниці стали подобою дитячих притулків, бо в них почали підкидувати небажаних та позашлюбних дітей.

Створення скудельниць і боротьба з язичницькими елементами не змогли повністю викоринити пласт міфологічних уявлень, і вони продовжували своє життя у культурі східнослов'янських народів у різному вигляді: фольклорі, побутовій культурі, звичаях тощо. Боротьба з викиданням тіл заложних продовжувалась аж до кінця XIX ст., бо люди, у свідомості яких збереглося уявлення, що причиною природного лиха може стати поховання заложного в землю, викопували таких покійників і викидали на пустощі та в яри, або заливали могили болотною тванню, що було по суті актом символічного перепоховання заложного у болоті. Д. Зеленін приводить тринадцять документально зафіксованих прикладів викопування тіл заложних покійників в Україні через зазначені уявлення [6, 100-107].

Як результат зазначених змін картини світу уявлення про категорію заложних переходять до сфери синкретичних народних вірувань, докази чого демонструє українській фольклор. Поряд з тим, що в українських фольклорних текстах представлені уявлення щодо обставин смерті індивіда, що призводять до потрапляння померлого до категорії заложних покійників, а саме: смерть в результаті батьківського прокляття; передчасна, раптова, насильницька смерть в дитинстві або дорослому віці; вбивство, скупість, заподіяння значної шкоди іншим членам соціокультурної спільноти; набуття надлюдської могутності за життя (відьми, чаклуни); самогубство; свідоме порушення табу на надмірну сімейну і подружню тугу, вони демонструють і наявність елементів, що з'явилися під впливом християнства, а саме: молитва та носіння хрестика, що використовується як засіб захисту від заложних; присутні мотиви "хрещення" русалок, потерчат як способу повернення їм людської подобі; батьківське покаяння, що дає можливість упокоїтись проклятій дитині тощо.

Наукова новизна: доведено, що хрещення Київської Русі й поступове поширення християнства є першим фактором трансформації уявлень про категорію заложних; у XI–XIX ст. через процеси християнізації здійснюється перехід від безпеліційного суспільного остракізму й утилізації тіла через його викидання в пустельні місця й болота до колективного поховання заложних без відспівування в неосвяченій землі (скудельницях), з подобою громадської панахиди.

Висновки. Поширення християнства нами розглядається як перший з факторів трансформації народних уявлень про категорію заложних, основним важелем якої виступає зміна картини світу. Змінюється статус та значення даних уявлень: як що в дохристиянську добу вони органічно входять до шару танатичних уявлень, є живою, функціонуючою частиною міфологічного знання і для носія міфологічної свідомості є реальністю, що проживається, то в з поширенням християнства вони постають частиною синкретичних народних вірувань, перестають відрізнятися безкомпромісністю та безпеліційністю, поступово витісняються християнським віровченням. Складний перехід від міфологічного світогляду до християнської релігії певним чином демонструють українські фольклорні тексти, в яких представлено елементи обох світоглядних систем.

Перспективою подальших досліджень є визначення інших факторів трансформації уявлень про категорію заложних та вивчення їх сучасного стану в українській культурі.

Література

1. Аўсейчык У. Я. Эвалюцыя пахавання "нячыстых" нябожчыкаў у XX – пачатку XXI стагоддзя (па матэрыялах беларусаў Падзвіння) / У. Я. Аўсейчык // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. – Мінск : ІМЕФ ім. К. Крапівы. – 2011. – Вып. 11. – С. 317-323
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / Из мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена І. Огієнком; Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні, 988-1988. – 1528 с.
3. Білий В. В. До звичаю кидати гілки на могили "заложних" мерців / В. В. Білий // Етнографічний вісник. – Львів : З друкарні української академії наук. – 1926. – Книга III. – С. 82-94.
4. Виноградова Л. Н. Народные представления о происхождении нечистой силы: демонологизация умерших / Л. Н. Виноградова // Славянский и балканский фольклор. Народная демонология. – М. : ИНДРИК. – 2000. – С. 25-51.
5. Голубинський Е. Е. Історія руської церкви. Том I, періодъ второй: Київській или домонгольській. Вторая половина тома / Е. Голубинський. – М. : Университетская типографія, 1904. – 926 с.
6. Зеленин Д. К. Очерки русской мифологии. Умершие не своей смертью и русалки / Д. К. Зеленин. – М. : ИНДРИК, 1995. – 432 с.
7. Костомаров Н. И. Домашняя жизнь и нравы великорусского народа в XVI и XVII столетиях (очерк) / Н. Костомаров. – М. : 1992. – 137 с.
8. Левкович Н. М. Народна демонологія Бойківщини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.05 "Етнологія" / Н. М. Левкович. – Львів, 2010. – 19 с.
9. Седакова О. А. Поэтика обряда. Погребальная обрядность восточных и южных славян / О. А. Седакова. – М. : ИНДРИК, 2004. – 339 с.
10. Соловьев С. М. История России съ древнѣйшихъ временъ / С. М. Соловьев. – СПб. : Изданіе Высочайше утвержденного Товарищества "Общественная польза", 1885. – 1726 с.
11. Толстая С. М. Мотив посмертного хождения в верованиях и ритуале / С. М. Толстая // Славянский и балканский фольклор. Семантика и прагматика текста. – М. : ИНДРИК. – 2006. – С. 236-268.

References

1. Aysejchyk, U. Ya. (2011) Evolution of Burial of the "Unclean" Dead in the XX – the Beginning of the XXI Centuries (on the materials of Belarusian Padzvinnya. Pitannya mastactvaznavstva, etnologii i falklaristiki, 11, 317-323 [in Belarusian]

2. The Bible and the Books of the Holy Letters of the Old and New Testament (988-1988) Translated anew from Ancient Jewish and Greek into Ukrainian by I. Ogienko. The Anniversary Edition on the Occasion of the Christian Millennium in Ukraine [in Ukrainian]
3. Bilyj, V. V. (1926) On the Tradition to Throw Branches on the Tombs of "the Zalozhny" Dead. *Etnografichnyj visnyk*, 3, 82-94 [in Ukrainian]
4. Vynogradova, L. N. (2000) People's Ideas of the Origin of the Devilry, Demythologization of the Dead. *Slavyanskij i balkanskij folklor. Narodnaya demonologiya*, 25-51 [in Russian]
5. Golubynskij, E. E. (1904) History of the Russian Church. Volume 1, the Second Period: Kiev or Pre-Mongolian. Moskva: Unyversytetskaya tipografiya [in Russian]
6. Zelenyn, D. K. (1995) Feature articles of Russian Mythology. Those who Died not of Natural Causes and Mermaids. Moskva: INDRIK [in Russian]
7. Kostomarov, N. I. (1992) Domestic Life and Manners of Great Russ People in XVI and XVII Centuries (feature article). Moskva [in Russian]
8. Levkovych, N. M. (2010) Folk Demonology of Boykivshchina. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv [in Ukrainian]
9. Sedakova, O. A. (2004) Poetics of Ritual. Funeral Rituals of the East and South Slavs. Moskva: INDRIK [in Russian]
10. Solov'ev, S. M. (1885) The History of Russia from the Ancient Times. St. Petersburg: Izdanie Visochajshe utverzhdenogo Tovarishhestva "Obshhestvennaya pol'za" [in Russian]
11. Tolstaya, S. M. (2006) The Motive of After-Death Walking in Faiths and Ritual. *Slavyanskij i balkanskij folklor. Semantika i pragmatyka teksta*, 236-268. Moskva: INDRIK [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 11.02.2016 р.

УДК 659.1(09)(477.53)

Синьовид Марина Валеріївна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
malina.shults@yandex.ua

РЕКЛАМА НА ШПАЛЬТАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНСЬКОЇ ПРЕСИ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА: кінець ХІХ – початок ХХ століття

Мета роботи. Вивчення проблематики розвитку реклами дає змогу глибше осягнути соціальну картину суспільства, відобразити рівень і особливості розвитку економіки, дослідити смаки та попит на товари та послуги певної історичної доби. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні структурно-функціонального, історико-логічного методів та методу контент-аналізу. **Наукова новизна.** Інтенсивний розвиток реклами в губернській пресі за рахунок витіснення журналістських матеріалів підтверджує включення провінційного регіону в культурно-ідеологічний простір глобального капіталізму. **Висновки.** Розкривається вплив губернської газетної реклами на глокалізаційні процеси в регіоні та розвиток соціокультурного середовища в умовах глобалізації кінця ХІХ – початку ХХ століття. Адже реклама мала безпосередній вплив на формування єдиного культурно-ціннісного простору, що проявлялося в трансформації морально-етичних норм, мистецьких вподобань, способу життя, стереотипів поведінки.

Ключові слова: Полтавська губернія, глокалізація, реклама, соціокультурне середовище, преса.

Синевид Марина Валерієвна, аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Реклама на страницах Полтавской губернской прессы как один из факторов глокализации социокультурной среды: конец ХІХ – начало ХХ века

Цель работы. Изучение проблематики развития рекламы позволяет глубже понять социальную картину общества, отразить уровень и особенности развития экономики, исследовать вкусы и спрос на товары и услуги определенной исторической эпохи. **Методология** исследования заключается в применении структурно-функционального, историко-логического методов и метода контент-анализа. **Научная новизна.** Интенсивное развитие рекламы в губернской прессе за счет вытеснения журналистских материалов подтверждает включение провинциального региона в культурно-идеологическое пространство глобального капитализма. **Выводы.** В статье автор раскрывает влияние губернской газетной рекламы на глокализационные процессы в регионе и развитие социокультурной среды в условиях глобализации конца ХІХ – начала ХХ века. Ведь реклама имела непосредственное влияние на формирование единого культурно-ценностного пространства, что проявлялось в трансформации морально-этических норм, художественных предпочтений, образа жизни, стереотипов поведения.

Ключевые слова: Полтавская губерния, глокализация, реклама, социокультурная среда, преса.